

RUBRIC jako narzędzie komunikacji w procesie oceniania

Ewa Kędracka-Feldman

W artykule przedstawiono powszechne w edukacji na świecie *rubrics* – narzędzia komunikowania, co i jak jest oceniane. Taka forma podawania do wiadomości kryteriów (oceniania zarówno procesów, jak i produktów, zarówno działania ludzi, jak i organizacji) może ułatwić wszelkie ocenianie w szkole – a zwłaszcza ocenianie kształtujące. Trudno przecenić, jak TIK ułatwia nauczycielom stosowanie *rubrics* – przez ułatwienie dostępu w chmurze internetowej do już opracowanych (i sprawdzonych w praktyce). Także w sieci można znaleźć specjalne aplikacje ułatwiające tworzenie własnych *rubrics*.

Dlaczego? Po co?...

Rubric to bardzo popularne narzędzie w pracy zachodnich nauczycieli. Sieć jest pełna materiałów na ten temat... niestety, głównie w języku angielskim.

Poznanie *rubrics* dla niektórych nauczycieli będzie „odkryciem” na miarę molierowskiego „To ja mówię prozą?”. Przecież są wśród nas tacy nauczyciele, którzy skrupulatnie przygotowują i podają do wiadomości uczniów wymagania, jakie stawiają, czy kryteria oceny, jakie zastosują po wykonaniu zadania. Ale przynajmniej – nie jest ich wielu. A przecież wszyscy w taki czy inny sposób używamy haseł: kryteria oceniania, wymagania na ocenę, klucz egzaminacyjny czy plan wynikowy. Mówimy o tabelach ocen, skalach, stopniach, poziomach, standardach, kategoriach czy wytycznych... Gdzie tu miejsce na nowy byt?!

Nie jest on taki całkiem nowy i zupełnie nieznamy polskim nauczycielom. Najbliżej doświadczeń związanych z tworzeniem *rubrics* są nauczyciele

sięgający po *webquesty*, bo metoda ta wymaga opisanie „ewaluacji”¹ pracy uczniów, najczęściej za pomocą tabelki². Czy robią to dobrze?... Proszę popatrzeć na zbiór *webquestów* zebranych np. na stronie <http://mrostkow.oeiizk.waw.pl/wq/wq.htm> – tabelki są pisane (przepisywane?) raczej bezrefleksyjnie. Czy dobra koncepcja pokonana zostaje przez złą realizację? Z pewnością autorom zabrakło refleksji nad funkcją tych tabel.

Z kolei w propagowanym szeroko (także w dużej mierze dzięki CEO) ocenianiu kształtującym podkreśla się rolę informacji, co i jak będzie oceniane. Zasada 7 głosi, że OK wymaga już na etapie planowania precyzyjnego określenia kryteriów sukcesu (NaCoBeZu). Żartobliwy skrót wymyślił prof. Jan Potworowski (w miejsce angielskiego *wilf* – *what I am*

¹ W polskiej tradycji językowej w odniesieniu do uczniów nie używamy pojęcia „ewaluacja”, tylko „ocenianie”. Niestety, większość tłumaczy materiałów nt. *webquestów* tak nazwała ten element metody, który opisuje kryteria oceny.

² <http://webquest-kn.blogspot.com/2009/04/ewaluacja-otwarto-system-oceniania.html>

looking for³). A skąd nauczyciel bierze odpowiedź na to pytanie? Powinien – z podstawy programowej. Czy robi to dla konkretnego zadania, czy dla całości kursu/kształcenia? Ba! Czy robi to zawsze, kiedy powinien?... W jakiej formie pokazuje to uczniom? Niestety, praktyka pokazuje, że NaCoBeZu nie wyczerpuje informacji, jakie powinien czy chce mieć uczeń. Poszukajmy zatem, jak być powinno.

Każde ocenianie należy powiązać z dobrym planowaniem nauczania i uczenia się. Nieco żartobliwie można więc powiedzieć – „Nauczycielu, pokaż mi wykorzystywane *rubrics*, a powiem ci, czy jesteś dobrym nauczycielem”... A ponieważ (jak wynika z powyższych przykładów) polski nauczyciel raczej nie ma dostatecznej wiedzy o narzędziu zwanym *rubric*, nadszedł czas, aby spróbować to zmienić. Aby coś polubić, trzeba to poznać⁴. Spróbujmy pokrótce przedstawić podstawową wiedzę o *rubrics* przez postawienie kilku pytań i próby odpowiedzi na nie.

Rubric w pigułce Co to jest?

Można postużyć się taką ogólną definicją: „*Rubric*” to jawny zbiór kryteriów używanych do oceny poszczególnych typów pracy lub działania⁵.

A można przytoczyć i taką: „*Rubric*” – skala osiągnięć – to zbiór uporządkowanych kategorii, do których może być porównany określony fragment pracy. Skale osiągnięć specyfikują cechy procesów, które muszą być wykazane, ażeby przyznać działaniu konkretną ocenę/wskaźnik ewaluacyjny⁶.

Ale nic tak nie pomaga w objaśnieniu nowej koncepcji, jak dobre przykłady jej realizacji. Zanim po nie sięgniemy, poszukajmy odpowiedzi na inne zasadne pytania.

³ Inne pytania to WALT i TIB – patrz: <http://rachelcostigan.wordpress.com/2014/05/24/walt-wilf-and-tib/>

⁴ Podstawową wiedzę o roli *rubrics* w uczeniu się ludzi i organizacji w języku polskim przedstawiono w artykule: Kędracka E., Stożek E., *Rubric wspiera ocenianie uczących się ludzi... i organizacji*, Materiały XX Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej, http://www.ptde.org/file.php/1/Archiwum/XX_KDE/pdf_2014/Kedracka%2CStozek.pdf, dostęp 29.01.2015.

⁵ *Teaching Learning Technology*.

⁶ McDaniel Peter, *The glossary of Understanding Educational Measurement*, 1994.

Komu potrzebne są rubrics?

Jasne, rozumiecie, podane do wiadomości kryteria oceniania potrzebne są wszystkim – uczniom (także, a może zwłaszcza dorosłym osobom uczącym się), nauczycielom, rodzicom...

Dla pojedynczego ucznia/uczącego się to swobodnego rodzaju drogowskaz w uczeniu się (patrz niżej), za które ponosi przecież największą odpowiedzialność.

Dla pojedynczego nauczyciela to mobilizacja do zoperacjonalizowania efektów kształcenia wymaganych w podstawie programowej. Dla zespołów nauczycielskich to narzędzie wspierające troskę o korelację międzyprzedmiotową, ale i doskonalenie zawodowe (gdy jedni nauczyciele uczą się od innych). Osoby pomagające uczniom uczyć się (przede wszystkim rodzice) też potrzebują jasnych informacji, pomagających odpowiedzieć na wątpliwość – „Uczył się... Ale czy się nauczył tego, co potrzeba? I w jakim stopniu?” Zdecydowanie potrzebują *rubrics* wszelkie grupy w jakikolwiek sposób związane z edukacją formalną i nieformalną.

Do czego są potrzebne rubrics uczącemu się?

Osobie uczącej się kryteria oceny są potrzebne zawsze – i w procesie uczenia się zinstytucjonalizowanego, i w samokształceniu, i do samooceny, i do przyjęcia ze zrozumieniem oceny zewnętrznej.

Docelowym obowiązkiem szkoły jest przygotować ucznia do uczenia się przez całe życie. Aby było ono satysfakcjonujące, musi mu towarzyszyć umiejętność samooceny. Tę samoocenę można wspierać oceną koleżeńską (*peer review*) oraz oceną przez eksperta zewnętrznego – we wszystkich przypadkach uzgodnione kryteria są niezbędne. Ta nauka oceniania wspierającego uczenie się zaczyna się w szkole.

Jeżeli ocenianie szkolne kończy się wystawieniem stopnia – *rubrics* pozwala uniknąć kłopotliwych pytań „A dlaczego dostałam/-em taki stopień? Dlaczego nie zaliczyłam/-em?”...

W ocenianiu kształtującym *rubric* ułatwia udzielanie informacji zwrotnej, bo zwalnia z obowiązku wypisywania za każdym razem, co uczeń już wie i/lub potrafi, a co jeszcze musi opanować, poćwiczyć. Wystarczy wskazanie (raz i dla wszystkich opisanego) poziomu wiedzy czy umiejętności... Oczywiście kryteria oceniania powinny być przedstawione uczniom przed podjęciem zadań. Jeszcze lepiej jest, gdy uczyący się zostaną włączeni w tworzenie *rubrics* – „uspotecznienie” procesu owocuje (w zgodnej opinii badaczy edukacyjnych na świecie) wzrostem zaangażowania uczniów w proces ich uczenia się: *Pomoc uczniom w skutecznym i precyzyjnym/trafnym ocenianiu ich własnego uczenia się to nie tylko znacząca zmiana, ale także sposób na to, by uczniowie uwierzyli we własne siły i odnosili sukcesy w życiu*⁷.

Jakie są rodzaje *rubrics*?

Rubrics mogą być holistyczne i analityczne.

Holistyczny *rubric* opisuje całość pracy wykonanej przez ucznia. Pozwala na szybkie ocenienie uczniowskiego zadania. Przez swoją ogólność nie dostarcza informacji o szczegółach.

Natomiast *rubric* analityczny daje informację zwrotną dla wybranych aspektów osiągnięć ucznia.

Inny podział odróżnia *rubrics* ogólne i specyficzne. Ogólny *rubric* pozwala na wykorzystanie przy ocenianiu różnych zadań, a specyficzny powstaje na potrzeby jednego konkretnego zadania.

Jasne, że im bardziej szczegółowy jest *feedback* przekazywany uczącemu się, tym jest użyteczniejszy, ale... Przygotowanie kryteriów analitycznych czy specyficznych wymaga znacznie więcej czasu. Do nauczyciela należy rozsądny wybór, co opisuje i jakim rodzajem *rubrics*.

Jak zbudować dobry *rubric*?

Etapy tworzenia *rubrics*, ich wady i zalety opisane są pokrótce w artykule już wymienionym⁸. W tym miejscu podkreślmy – to nie jest proste zadanie. A co radzą osoby doświadczone?⁹

1. Nie przygotuj *rubric* specyficznych tylko dla jednego zadania – szkoda czasu!
2. Nie generalizuj nadmiernie – raczej nie ma jednego dobrego *rubric* dla wszelkiego rodzaju projektów edukacyjnych.
3. Unikaj zbytecznej szczegółowości – *rubric* to rodzaj *checklisty* czy inwentarza.
4. Skup się na ograniczonej liczbie wymiarów (czyli obszarów czy części pracy, której *rubric* dotyczy).
5. Używaj kluczowych nauczycielskich kryteriów. O ile wymiary mówią, „gdzie patrzysz”, to kryteria pokazują, „na co zwracasz uwagę”.
6. Wykorzystuj kryteria mierzalne, na ile się da.
7. Wybieraj ostrożnie deskryptory (słowa opisujące).
8. Staraj się stosować cztery poziomy (nie mniej, bo to utrudni zróżnicowanie; nie za wiele – bo bardzo utrudni pracę).
9. Zachowaj mniej więcej równą „odległość” między poziomami.
10. Włącz uczniów do tworzenia i adaptowania *rubrics*!

Prof. T.S. Brophy¹⁰ radzi:

- Poszukaj i zaadaptuj już opracowany *rubric*. To pozwala oszczędzić czas.
- Oceń *rubric* – czy odpowiada efektom uczenia się, jakie założyłeś? Czy jest użyteczny i praktyczny?
- Zbieraj *benchmarks* – próbki prac uczniowskich dobrze ilustrujące każdy punkt skali czy poziom.
- Przewidź, że *rubric* będziesz korygować.
- Dziel się skutecznymi *rubrics* z kolegami.

Przygotowanie dobrych *rubrics* jest czasochłonne i wymaga pewnej wprawy. Na szczęście można się wspomóc zasobami sieciowymi – Internet dostarcza masy przykładów do wykorzystania natychmiastowego bądź po przetłumaczeniu i/lub zaadaptowaniu. Wrócimy do tych narzędzi po przyjrzeniu się przykładom pokazującym szerokie spektrum celów i form narzędzia nazywanego *rubric*.

⁷ Andrew Poggio na konferencji ASCD w 2014 r., <http://www.ascd.org/conferences/conference-on-educational-leadership/2014-general-information.aspx>

⁸ Kędracka E., Stożek E., *Rubric...*, ibidem.

⁹ Na podstawie: Simkins M. *Designing great rubrics*. *Technology & Learning* nr 20 (1)/1999, s. 23-24, 28-30.

¹⁰ Na podstawie http://assessment.aa.ufl.edu/Data/Sites/22/media/slo/writing_effective_rubrics_guide_v2.pdf

Przykłady rubrics

Sieć dostarcza ogromnych zasobów *rubrics* dla nauczycieli najróżniejszych przedmiotów. Choć są one dostępne w języku angielskim, warto je obejrzeć przed przystąpieniem do włączenia tego narzędzia do swojej pracy.

- Nasz krótki przegląd zaczniemy od miejsca, które wyprowadza kryteria oceniania w uczeniu się cyfrowym z taksonomii Blooma: <http://edorigami.wikispaces.com/Rubrics+-+Bloom%27s+Digital+Taxonomy>.
- Pod adresem <https://future-of-education.wikispaces.com/21st+Century+Skills+Sample+Rubrics> znajdziemy przykłady *rubrics* pomagające oceniać umiejętności niezbędne w XXI wieku (kompetencje kluczowe, takie jak współpraca, komunikacja, myślenie krytyczne itp.).
- „Kompletny przewodnik po ocenianiu i *rubrics* dla nauczycieli” jest opublikowany pod adresem <http://www.rubrics4teachers.com/>.
- „Planeta nauczycieli” – jak obrazowo nazwany został ten portal – dostarcza przykłady *rubrics* dla różnych przedmiotów czy umiejętności, ale i teksty pomagające nauczyć się tworzyć i korzystać z narzędzia.
- 30 *rubrics* dla najrozmaitszych projektów edukacyjnych można znaleźć tu: <http://www.teach-nology.com/gold/projectrubric.html>.
- A gdy zajrzemy pod adres http://www.teach-nology.com/web_tools/rubrics/, okaże się, że *rubrics* mogą być używane do bardzo różnych aspektów przedsięwzięć i działań, od udziału w zajęciach po umiejętność zarządzania czasem.
- Oto pod adresem http://www.teach-nology.com/web_tools/rubrics/10rubricuses.html znajduje się interesująca lista 10 – niekiedy zaskakujących – zastosowań *rubrics* z odpowiednim „oprzyrządowaniem”. Są to:
 1. udział w zajęciach,
 2. wysiłek, starania podejmowane przez ucznia,
 3. praca domowa,
 4. projekty edukacyjne,
 5. zachowanie,
 6. zmiana klasy,
 7. pytania z odpowiedziami otwartymi,
 8. słuchanie,
 9. zachowanie w czasie posiłków,
 10. właściwe wykorzystanie czasu.

Wsparcie technologiczne

Ogromny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych przyczynił się nie tylko do upowszechnienia *rubrics* już opracowanych, ale i do ułatwienia tworzenia nowych za pomocą specjalnie w tym celu przygotowanych aplikacji. Są one dostępne w sieci. Miejmy nadzieję, że dla większości innowacyjnych nauczycieli nie jest przeszkodą, że wymagają one znajomości języka angielskiego. A może na fali rosnącego zainteresowania ocenianiem i jego jasnymi kryteriami doczekamy się wkrótce polskiego oprogramowania ułatwiającego nauczycielom tworzenie *rubrics*? Tymczasem podpowiadamy, gdzie warto szukać narzędzi dla swoich potrzeb:

- Rubristar: <http://rubistar.4teachers.org/index.php>
- iRubric: <http://www.rcampus.com/indexrubric.cfm>
- Roobrix: http://www.teach-nology.com/web_tools/rubrics/
- RUBRIX: <http://discoverysoftware.com/products/rubrix/>
- <http://emarkingassistant.com/compare-emarking-assistant-and-erubric-assistant-essay-marking-software/erubric-assistant-free-rubric-generator/>
- <http://www.essaytagger.com/commoncore>
- rGrade™ Assessment Management System: <http://www.rgrade.com/rgrade/index.html>

Warto też wiedzieć, że narzędzie do tworzenia *rubrics* jest dostępne w popularnej na całym świecie, także w Polsce, platformie edukacyjnej Moodle (począwszy od wersji 2.2) – gdy na przykład jako sposób oceny zadania wskażemy „zaawansowane metody oceny”, to wówczas pokaże się nam formularz do stworzenia *rubrics*. Pokazane jest to na filmie dostępnym pod adresem <https://www.youtube.com/watch?v=KXavtUhDINA>

Zakończenie

Zaskakujący jest wynik najnowszego badania TALIS (2014)¹¹, opublikowany m.in. w raporcie IBE „Nauczyciel się liczy”, z którego wynika, że tylko 3% polskich nauczycieli odczuwa potrzebę doskonalenia swojego oceniania. Zapewne „nie wiedzą, że

¹¹ <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/badania/2682-wyniki-badania-talis-2013>

nie wiedzą"... Jak to zmienić? Może ucząc się od innych? A – jak widać – jest czego się uczyć i jest od kogo się uczyć. Umocowane w prawie oświatowym i w profesjonalnej wiedzy nauczycielskiej informowanie o kryteriach oceniania może wykorzystywać narzędzie nazwane *rubric*.

Dzięki *rubrics* nauczyciel ustala i podaje do wiadomości uczącym się (w czytelnej, przystępnej, odpornej na błędy interpretacyjne formie), CO trzeba umieć (wiedzieć, potrafić) w efekcie uczenia się.

Rubrics to ogromna pomoc w ocenianiu opisowym – wskazujemy poziom, a on jest już w prze-myślany i czytelny sposób opisany.

Łatwa droga prowadzi z tego miejsca do stopnia (oceny podsumowującej) – jeśli wymagania opisane w *rubric* zostaną opatrzone np. punktacją i/lub stopniami.

Rubrics to sposób walki z... narzekaniem. Uczniowie skarżą się często: nie wiemy, za co jesteśmy oceniani. Nie wiemy, co potrafimy, a czego jeszcze nie... Nauczyciele z kolei narzekają: nie mamy czasu na ocenianie kształtujące! A wspólna recepta prowadząca do skutecznego dogadania się (a więc komunikacji) stron to właśnie *rubrics*! Bo pomogą zaoszczędzić wiele czasu oceniającym, a uczącym się zapewnią jasną informację zwrotną o charakterze kształtującym... ☺

PO CO stosujemy ocenianie (zwłaszcza kształtujące) w procesie uczenia się?

Bo uczenie się to zmiana.

A wdrażanie (skuteczne/efektywne) zmiany wymaga INFORMOWANIA do BÓLU (jak chce L. Clarke, autorka popularnego podręcznika o kierowaniu zmianą).

Ocenianie rozumiane jako udzielanie informacji zwrotnej, co uczeń wie/potrafi, a co jeszcze musi doskonalić, powinno być takim „informowaniem” – oczywiście, że jeśli „do bólu”, to tylko w znaczeniu metaforycznym.

Bo najważniejsze, czego młody człowiek ma się nauczyć w szkole, to uczyć się, a efektywne uczenie się wymaga rozwiniętej umiejętności samooceny i przyjmowania ocen innych. Każdy skuteczny sposób komunikowania, za co i jak będzie oceniany uczący się, jest wart naszej uwagi. Zwłaszcza sposób sprawdzony i szeroko na świecie stosowany – a takim jest *rubric*.

Ewa Kędracka-Feldman jest nauczycielem konsultantem w Ośrodku Edukacji Informatycznej i Zastosowań komputerów w Warszawie.

Przykład rubric

Praca domowa z matematyki					
Imię i nazwisko_____			Nauczyciel_____		
Data_____			Tytuł pracy_____		
	Kryteria				Punkty
	4	3	2	1	
Kompletność zadania	Podjęte próby wykonania wszystkich części (zadania).	Podjęte próby wykonania 9/10 części (zadania).	Podjęte próby wykonania przynajmniej 1/2 części (zadania).	Podjęte próby wykonania mniej niż 1/2 części (zadania).	----
Trafność	Wszystkie części zadania są prawidłowe.	9/10 części zadania jest prawidłowych.	Między 1/2 a 9/10 części zadania jest prawidłowych.	Mniej niż 1/2 części zadania jest wykonanych prawidłowo.	----
Zademonstrowana wiedza	Pokazuje całkowite zrozumienie problemu, koncepcji matematycznych i procesów.	Pokazuje zasadnicze zrozumienie problemu, koncepcji i procesów.	Odpowiedź pokazuje częściowe zrozumienie problemu.	Odpowiedź pokazuje całkowity brak zrozumienia problemu.	----
Wymagania	Przebiega w zgodzie z wymaganiami.	Odpowiada wymaganiom problemu.	Nie odpowiada wymaganiom problemu.		----
Czytelność	Czytelny rękopis lub wydruk.	Niewielkie nieczytelności rękopisu lub wydruku.	Tekst nie wszędzie jest czytelny.	Tekst nie jest czytelny.	----
				Suma	----

Źródło: The Web Portal For Educators, <http://www.teach-nology.com/cgi-bin/homework.cgi>